

บทที่ 2

งานวรรณกรรมประเภทนิทานของพระสารประเสริฐ (ตรี นาคะประทีป)

ผลงานวรรณกรรมของพระสารประเสริฐมีมากมายหลายประเภท (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ค.) งานวรรณกรรมประเภทนิทานเป็นผลงานวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่ทำให้นาม "นาคะประทีป" เป็นที่รู้จักผลงานวรรณกรรมส่วนที่เกี่ยวกับนิทานนี้ ส่วนใหญ่เป็นผลงานแปลของพระสารประเสริฐ ร่วมกับพระยาอนุমানราชชน นอกจากนี้ยังมีผลงานร่วมกับหลวงบวรบรรณรักษ์ "สตรีสยามคนหนึ่ง" และผลงานที่ทํานประพันธ์เพียงลำพัง

2.1 งานวรรณกรรมนิทานของพระสารประเสริฐที่ทำร่วมกับผู้อื่น

หากจัดแบ่งงานวรรณกรรมนิทานของพระสารประเสริฐที่เป็นผลงานแปลที่ทำร่วมกับผู้อื่นตามที่มาอาจแบ่งนิทานได้ 3 ประเภท คือ

2.1.1 นิทานที่มาจากอินเดีย

2.1.2 นิทานที่มาจากยุโรป

2.1.3 นิทานที่มาจากอาหรับ

2.1.1 นิทานที่มาจากอินเดีย มีทั้งหมด 3 เรื่อง ได้แก่ หิโตปเทศ นิยายเบงคลี และ กถาสริตสาคร

2.1.1.1 หิโตปเทศ เป็นผลงานแปลร่วมกันระหว่างพระยาอนุমানราชชนกับพระสารประเสริฐ พระยาอนุমানราชชนเป็นผู้แปลมาจากฉบับภาษาอังกฤษ ของ เวอร์แทน ซึ่งแปลมาจากภาษาสันสกฤต พระสารประเสริฐเป็นผู้ตรวจแก้สำนวน ขณะที่แปลทํานทั้งสองได้ตรวจสอบสำนวนจากต้นฉบับภาษาสันสกฤตด้วย พระยาอนุমানราชชนได้กล่าวถึงประวัติ ความเป็นมาของหิโตปเทศไว้ในคำนำว่า

ในโบราณสมัย วิชิตสอนสุภาชิต มักมีนิยายกล่าวเป็นนิยายเปรียบเทียบ. เพราะฉะนั้น ในภาษาต่าง ๆ จึงมีหนังสือสุภาชิตร้อยกรองผูกเป็นเรื่อง

นิทานโดยมาก ในนิทานสฤาษิตนับว่าเก่าที่สุดด้วยกัน คัมภีร์ปัญจตันตระ
ของประเทศอินเดียเป็นอย่างขึ้นชื่อ... ต้นเดิมทีเดียว มีข้อความเป็น
ประการไรยากที่จะกล่าว เพราะได้แก้ไขตัดทอนเพิ่มเติมต่อ ๆ กันมา
หลายชั้นหลายหน....

เพราะเหตุที่คัมภีร์ปัญจตันตระ ถูกนักรู้ต่อตัดตัดแปลงจนสาวสืบเค้าเดิม
ไม่ได้ตัวจริง ทั้งใครแปลก็ตั้งชื่อเอาใหม่นั้นแล หนังสือหิโตปเทศฉบับที่
แปลมานี้ จะถือว่าเป็นหนังสือปัญจตันตระฉบับใหม่ก็ได้ ด้วยมีข้อความ
คล้ายคลึงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป 2517 :
คำนำ)

หิโตปเทศ เป็นนิทานสฤาษิตสอนใจ แบ่งเรื่องออกเป็น 4 บท คือ บทที่ 1
มิตรลาก การผูกแห่งมิตร, บทที่ 2 สฤทภพ การแตกมิตร, บทที่ 3 วิเคราะห์
สงคราม, บทที่ 4 สนธิ ความสงบ เนื้อเรื่องกล่าวถึง ท้าวสุทรรคนะ กษัตริย์เมือง
ปาฏลีบุตร ทรงหวั่นวิตกที่โอรสไม่สนใจในการศึกษาเล่าเรียน ประพฤติตนไปในทางที่
ผิดเสมอ มหาบัณฑิต ชื่อ วิษณุครมัน รับอาสาว่าจะสอนพระโอรสทั้ง 4 ให้มีความรู้ใน
นิติศาสตร์ อย่างดีภายในเวลา 6 เดือน หลังจากนั้นวิษณุครมัน ก็เล่านิทานถวาย
พระโอรสรวม 4 เรื่อง เรื่องแรก เป็นเรื่องของการผูกมิตรกันระหว่าง กา หนู เต่า
กวาง ซึ่งให้เห็นว่า มิตรที่ดั้นด้นยอมช่วยเหลือกันและกัน และมิตรที่ดั้นด้นอาจช่วยให้พ้นภัย
ได้ เรื่องที่ 2 คือเรื่อง การแตกมิตร นิทานเรื่องนี้เป็นเรื่องของ ราชสีห์ กับโค ที่เป็น
มิตรต่อกัน แต่ถูกสุนัขจิ้งจอกยุยงให้แตกแยกกัน โคถูกราชสีห์ฆ่าตาย เรื่องนี้แสดงให้เห็น
โทษของการทะเลาะบาดหมาง เรื่องที่ 3 สงคราม เป็นเรื่องการต่อสู้ของนกยูง กับ
หงส์ หงส์เป็นฝ่ายแพ้เพราะหลงไว้ใจกาผู้เป็นไส้ศึก เรื่องนี้แสดงให้เห็นกุศโลบายใน
การทำสงคราม เรื่องที่ 4 ความสงบ มีเนื้อเรื่องต่อจากเรื่องที่ 3 เมื่อสงคราม
ระหว่างนกยูง กับ หงส์ ยุติลง ทั้งสองฝ่ายก็เจรจาสงบศึกกัน

เมื่อพระโอรสฟังนิทานของวิษณุครมันจบแล้ว ก็ได้เรียนรู้นิติศาสตร์จน
หมดสมพระทัยท้าวสุทรรคนะ

หิโตปเทศ ประกอบด้วยนิทานรวม 42 เรื่อง ดังนี้

การผูกแห่งมิตร

1. กา เต่า กวาง และหนู เป็นมิตร
2. คนเดินทางโลก
3. สุนัขจิ้งจอกหลอกกวาง
4. แร้งถูกลังหารเพราะแมว
5. ปรีพชาชกจุกากรรม และวิณากรรม
6. นางสีลาวตีกับสามีเฒ่า
7. สุนัขจิ้งจอกตายเพราะความโลภ
8. จารุทัตตะถวยภรรยา
9. ช้างตกหล่มเพราะอุบายสุนัขจิ้งจอก

การแตกมิตร

10. สิ่งกับโค ถูกสุนัขจิ้งจอกหลอก
11. สิ่งชนถอนลิม
12. ลาถูกตีเพราะแผดเสียง
13. แมวทอิกรรมฆ่าหนู
14. หญิงงามเมือง
15. ชายเลี้ยงวัว ช้างกลับก และภรรยา
16. ภรรยาคนเลี้ยงโคกับชายชู้
17. กา ทำอุบายฆ่างูเห่า
18. ราชสีห์หลงกลกระต่าย
19. นกฏิกฏิกะเอาชนะพระสมุท

สงคราม

20. สงครามระหว่างยูง กา หงส์
21. นกเดือนพวกลิงโจ
22. ลาในหนังเสือ
23. กระต่ายหลอกช้าง
24. หงส์ถูกยิงตายเพราะกาขี้

25. นกกระทาถูกฆ่าเพราะกา
26. ช่างทำรูปถูกภรรยาหลอก
27. จิ้งจอกสีคราม
28. วีรบรรดาบศร
29. ช่างโกนผมฆ่าตายจาก

ความสงบ

30. การสงบศึก
31. หงส์ช่วยเต่าโง่
32. ปลาสามตัว
33. ภริยานายพาดิชกับชายชู้
34. ฟังพอนกินลูกนกยาง
35. หนูคิดฆ่าพระมุนี
36. นกยางตายเพราะอยากกินปู
37. พร้าหมัดเพื่อฝันจนทำหม้อแตก
38. สุนัข รบกับ อุปสุนัข
39. พร้าหมัดแบกแพะ
40. บริวารราชสีห์หลอกฆ่าอูฐ
41. กบถูกงูเฒ่าประหาร
42. พร้าหมัดฆ่าฟังพอนผู้ซื่อสัตย์

2.1.1.2 นิยายเบงคลี เป็นผลงานแปลร่วมกันของพระยาอนุমানราชชนและพระสารประเสริฐแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ ท่านผู้แปลได้กล่าวถึงเหตุที่เลือกแปลเรื่องนี้ว่า "ต้องการจะ 'ปล่อยสมอง' หยุตแปลยาก ๆ เสียพักหนึ่ง" (เสฐียรโกเศศ ใน นาคะประทีป 2515 : 226)

นิยายเบงคลี เป็นหนังสือรวมนิทาน 29 เรื่อง ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่พร้าหมัดเป็นตัวเอกแสดงให้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของอินเดียในตอนท้ายเล่มมีภาคผนวกให้ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี นิธิกรรม ตลอดจนภูมิประเทศของอินเดีย

วรรณคดีสโมสร ได้ยกย่อง นิยายเบงคลีว่า "เป็นหนังสือไทยเรื่องที่แต่งดี ถึงขนาด" (เสฐียรโกเศศ ใน นาคะประทีป 2515 : 227) ซึ่งในเรื่องนี้พระยาอนุমানราชชนได้กล่าวไว้ว่า "อันที่จริงหนังสือนิยายเบงคลีก็เป็นเพียงนิยายตามธรรมดา แต่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งอุปนายกแห่งวรรณคดีสโมสร มีพระประสงค์จะส่งเสริมคนหนุ่มให้นิยมวรรณคดีไทย และแต่งหนังสือให้เป็นภาษาไทย" (เรื่องเดิม 2515 : 228)

กุสุมา รัชมณี ได้ให้ความเห็นว่า "ผู้ที่ได้อ่านนิยายเบงคลีอย่างจริงจังตั้งแต่ต้นจนจบคงจะได้ตระหนักว่า นิยายเบงคลีเป็นยิ่งกว่าหนังสือรวมนิทานเล่มหนึ่ง เพราะเป็นทั้งหนังสือที่ช่วยให้เข้าใจความคิด ความเชื่อ ของชาวฮินดูได้เป็นอย่างดี และ เป็นทั้งหนังสือที่เป็นแบบอย่างในการศึกษา "ค้นคว้า" อย่างนักวิชาการ..." (กุสุมา รัชมณี 2531 : 2532 : 137)

นิยายเบงคลี มีนิทานทั้งหมด 29 เรื่อง เป็นนิทานหลัก 23 เรื่อง นิทานซ้อน 6 เรื่องดังนี้

1. กลต่อกล
  2. พราหมณ์กินพรหม
  3. ปราชญ์เถื่อน
  4. กรรมสูตร
  5. ท้าววิกรมทิตย์ ตอนเลือกคู่
  6. กาโหนด หลานพราหมณ์เฒ่า
  7. เทพธิดาอิตุ
  8. แพะ เสือ ลิง
  9. สองเจ้าบ่าว
  10. บรมแก้ว
  11. บรมเชอ
- ก. พราหมณ์ กัษ ผ้า
  - ข. การเลี้ยงพราหมณ์
  - ค. ยาแก้โรคไข

- ง. พาเจ้าสาวมาบ้าน
12. ติตาของทัตตนายก
  13. ตากาไหนด พนักงานสวน
  14. หูหนวกทั้งสี่
  15. ต้องขโมยสามต่อ
  16. อาหารนางทากินี

2.1.1.3 กถาสวัสดิสาคร เป็นนิทานสั้นสกฤต พระยาอนุমান ราชชนแปลร่วมกับพระสารประเสริฐใช้นามปากกาว่า "คารม พ.ศ. 2460" ท่านผู้แปลได้กล่าวไว้ในคำนำสรุปได้ว่า หนังสือกถาสวัสดิสาคร หรือ 'สาครเป็นที่รวมกระแสनियाย' ในประเทศอินเดียรู้จักกันในชื่อ พุทธกถา หรือ นियाยเรื่องใหญ่ ผู้เขียนและอายุของหนังสือสันนิษฐานตามท้ายเรื่องในเล่มกถาปิฎุ ว่าคือ คุณาณิย ส่วนอายุของหนังสือนั้นยังไม่ทราบแน่นอน ของเดิมเป็นร้อยแก้ว มหาภคิรี โสมเทวภักฎุ ได้ร้อยกรองเป็นกาพย์ขึ้นใหม่ย่อความที่ยาวให้กระชับรัด และเรียบร้อยตั้งชื่อว่า กถาสวัสดิสาคร มี 18 ลัมพ์ (เล่ม) แบ่งออกเป็น 124 ตรีงค์ (บท) เล่มต้น (กถาปิฎุ) กล่าวถึงมูลของนียายว่า พระคิเวเล่าให้พระอุมาฟัง เล่มต่อไปจนตลอดเป็นตัวนียาย ประวัตติ และ นิทานตำนานต่าง ๆ ชับซ้อนกันหลายเชิง แบบเดียวกับพวกอาหารบราตริ

ในการแปลเป็นภาษาไทยนี้ ท่านผู้แปลกล่าวว่า "ได้พยายามประคอง เนื้อความให้ตรงของเดิมมากกว่าแปล อย่างที่เรียกว่า 'เรียบเรียงหรือ ฝรี' ด้วย เจตนาจะถนอมขนบธรรมเนียม เป็นต้น ซึ่งเป็นรสสำคัญของนียาย" (เสฐียรโกเศศ 2507 : ฉ) คัมพ์ลัมพ์ต่าง ๆ ซึ่งในโคลกใช้อย่างไร ถ้าไม่ขัดกับสำเนียงไทยแล้ว ก็คงใช้คัมพ์นั้น ๆ และ ลงคำแปลไว้ในเชิงอรรถด้วย ตอนใดที่พรรณาย่อ ๆ ในเรื่อง ก็มีคำอธิบายไว้ในเชิงอรรถ

กถาสวัสดิสาคร ที่พระยาอนุমানราชชน และ พระสารประเสริฐ แปลเป็นภาษาไทยนี้ ในเล่มประกอบด้วย 2 ส่วน คือ กถาปิฎุ (ชื่อของเล่ม ต้น) และ กถามุข (ชื่อของเล่ม 2) เนื้อเรื่องกล่าวถึง พระปารพติขอให้พระคิเวเล่านียายให้ฟัง ขณะที่พระคิเวเล่า นั้น บุชปทนต์มาแอบลอบฟัง พระอุมากริ้ว สาป บุชปทนต์ ให้ไปเกิดเป็นมนุษย์ และจะพ้นคำสาปต่อเมื่อนำเรื่องที่ได้ฟังไปเล่าให้ กานฎุคิยัษัที่ถูกลาปเป็นปีศาจฟัง

กาณฺฐิติจะพันคำสาปต่อเมื่อเล่าเรื่องที่ไต่ยินให้มาลยวัต เทพที่ถูกพระอุมาสาปเป็นมนุษย์ฟัง และเมื่อมาลยวัต ได้นำนิยายที่ไต่ฟังนั้นไปเล่าให้แพรวหลายก็จะพันคำสาป เนื้อเรื่องทั้ง ในกาณฺฐิติและกาณฺฐิมุข เป็นเรื่องที่บุษปทนต์ กาณฺฐิติ มาลยวัต เล่า ในกาณฺฐิติมี 8 ตํรังค์ (บท) ในกาณฺฐิมุข มี 6 บท (ตํรังค์) ประกอบด้วยนิทานดังนี้

1. นิยายแห่งวรรุจิ, วยาทิ และอินทรรทตต์
2. แทรกเรื่องววรรษและอุปววรรษ
3. เรื่องสร้างนครปาณฺฐิบุตฺร
4. เรื่องท้าวพรหมทตต์
5. เรื่องนางอุปโกศา
6. เรื่องปาณฺธิ
7. เรื่องเจ้าชู้ทั้งสี่
8. เรื่องท้าวนนท์
9. เรื่องโยคนันท์
10. แทรกเรื่องคิวยวรมัน
11. เรื่องจาณกัย
12. เรื่องมุนีศากาศิ
13. เรื่องคณณฝัย
14. แทรกเรื่องพ่อค้าหนู
15. แทรกเรื่องคนสวดนันทสามเวท
16. แทรกเรื่องท้าวสาตวาหนะ
17. แทรกเรื่องสวณเทวิฤติ
18. เรื่องศรพษวรมัน
19. เรื่องกลาปไวยากรณ์
20. เรื่องบุษปทนต์
21. แทรกเรื่องท้าวคิณี
22. เรื่องมาลยวัต
23. เรื่องท้าวสหัสรานิกะ

24. เรื่องพระอุทยน
25. เรื่องท้าวมหาเสน
26. เรื่องนางรูปีณิกา
27. เรื่องนางเทวสมิตา
28. เรื่องเจ้าขันตผู้ราชาบุตร
29. เรื่องนางสิทธิกริเจ้าเลิศ
30. เรื่องนางคักติมตี
31. เรื่องเด็กพิการ
32. เรื่องรुरु

2.1.2 นิทานที่มาจากยุโรป

2.1.2.1 บันเทิงทศวาร เป็นผลงานแปลร่วมกันระหว่าง หลวงบรรณรักษ์ (นิยม รักไทย) และ พระสารประเสริฐ ใช้นามปากกาว่า น.ร. และ นาคะประทีป

ผู้แต่งเรื่อง คือ จิโวันนี บอกกาจจิโก ชาวอิตาลี แต่งเมื่อ ค.ศ. 1353 โดยนำเอานิยายที่เล่ากันในสมัยนั้นมาเรียบเรียงใหม่ เนื้อเรื่องกล่าวถึงยุโรป ในช่วงหนึ่ง เกิดมีกาฬโรคระบาด ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมากหนุ่มสาวกลุ่มหนึ่งได้อพยพหนีโรคภัยไปยังที่แห่งหนึ่ง และได้ผลิตกันเล่านิทาน นิยายต่าง ๆ จำนวน 30 เรื่อง ดังนี้

1. ซาปเปอเลต์
2. อับรฮัม
3. แมลชีเซแดก
4. บาทหลวงละเมิดวินัย
5. ท่านผู้หญิงมองแฟรต์
6. บาทหลวงถูกตีโทษ
7. แบร์คามิโน
8. คูลีแอลโม
9. สตรีเดือนกษัตริย์

10. นายอัลเบิร์ต
11. มาแตสลีโน
12. รินาลโด
13. อาแลสซานโตร
14. ลันดอล์ฟ
15. อันเดรอุจจิโอ
16. มาตาม เบริโตลา
17. อาลาติแอล
18. เคานต์ ตางเยียส์
19. ยีเนเฟรา
20. ริจจิดาโตทวงภรรยา
21. มาแลตโต
22. พระเจ้าอาอีสุลฟ
23. สุกภาพสตรีมารยาขอแก้บาป
24. ปุจจิโอ
25. ริจจิดาโตให้ม้า
26. ริจจิดาโตกับหญิงชู้หึง
27. เตตาลีโต
28. เฟรอนโต
29. คิลแลตต์
30. อาลีแบก

2.1.2.2 บทฝึกนิสัย "สตรีสยามคนหนึ่ง" แปลมาจากภาษาอังกฤษ พระสารประเสริฐเป็นผู้ตรวจจำนวน ในบทฝึกนิสัยนี้ประกอบด้วยเรื่องเล่าต่าง ๆ มีทั้งประวัติบุคคล ตำนาน พงศาวดาร นิทาน นิยายเรื่องสั้น ๆ โดยมุ่งหวังว่า เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ จะเป็นตัวอย่างให้แก่เด็ก ในเรื่อง จรรยาความประพฤติที่ดี เป็นการสอนให้แก่เด็กทางอ้อม บทฝึกนิสัยนี้มีทั้งหมด 38 บท แต่ละบทจะสอนเรื่อง จรรยาที่แตกต่างกันออกไป เช่น การบังคับตนเอง การพูด การอดทนมานะ

ความกล้าหาญ

นิทานที่แทรกอยู่ในบทฝึกนิสัย มี 24 เรื่อง ได้แก่

1. คนเดินทาง 3 คน
2. เศรษฐีชื่อ ย็อบ
3. เด็กชาย 2 คน
4. กระทบท้ายกับเต่า
5. ศิลาสกปรก
6. นกกับเจ้าของนา
7. หม้อดินกับหม้อทองเหลือง
8. ม้าสงครามกับลา
9. นกเค้าแมวกับลาตาบอด
10. ดาวราคนเลี้ยงแกะ
11. เด็กเลี้ยงแกะ
12. คนตัดฟืน
13. ลิงกับปลาโลมา
14. เต่ากับนกอินทรี
15. ทำตามสัญญา
16. อินเดียนแดงจับขโมย
17. ลีละลิน
18. นักรบกับโล่
19. แหวนวิเศษ
20. ลูกไม้ทอง
21. ดอกไม้จริงกับดอกไม้ปลอม
22. ธนูไม้
23. กวางกับเขา
24. สุนัขจิ้งจอกกับหน้ากาก

2.1.3 นิทานที่มาจากอาหรับ

2.1.3.1 ทคมนตรี ทคมนตรีเป็นนิทานอาหรับที่ถ่ายทอดมาจาก นิทานเปอร์เซียอีกต่อหนึ่ง (กุสุมา รัชมณี 2532 : 117) Sir Richard Burton แปลเป็นภาษาอังกฤษ เป็นเรื่องของ มนตรี (วิเชียร) 10 คน ที่ริษยา ขุนนางหนุ่มซึ่งเป็นผู้ที่สุลต่านโปรดปรานจนทรงแต่งตั้งให้เป็นพระยาคลัง วิเชียรเหล่านี้ พยายามหาทางจำกัดพระยาคลัง ใสร้ายจนพระยาคลังต้องถูกจองจำพระยาคลังได้เล่า นิทานจำนวน 11 เรื่องเพื่อเปลี่ยนพระทัยสุลต่านไม่ให้ลงโทษ เนื้อเรื่องของนิทาน ส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นโทษของการตัดสินใจอย่างใจเร็วโดยไม่พิจารณาให้รอบคอบเสียก่อน นิทานเหล่านี้ทำให้สุลต่านลงเล ไม่ลงโทษพระยาคลัง จนในที่สุดก็ได้ทราบความจริงว่า แท้ที่จริงแล้วพระยาคลัง คือ โอรสของสุลต่าน ที่พลัดพรากจากกันไปนั่นเอง

พระยาอนุমানราชชน และ พระสารประเสริฐ แปลเรื่องทคมนตรีนี้มาจาก ฉบับภาษาอังกฤษนำมาเรียบเรียงเป็นภาษาไทย พร้อมทั้งเสริมภาคผนวกอธิบาย เรื่องราวต่าง ๆ เช่น ขันที อาเรม ศาสนาอิสลาม ศรัทธาในพระอัลล่า พิธีสูหนัด ฯลฯ เป็นต้น ทำให้ผู้อ่านเข้าใจวัฒนธรรมประเพณีต่าง ของชาวอาหรับได้ มากยิ่งขึ้น

นิทานในทคมนตรี มี 12 เรื่อง ดังนี้

1. เรื่องนำ
2. เรื่องพ่อค้าเคราะห์ร้าย
3. เรื่องพาดิชกับบุตร
4. เรื่องอาบู ซาบีระ
5. เรื่องเจ้าบิชาก
6. เรื่องสุลต่านทักปิ่นกับวาซีร
7. เรื่องสุลต่านפקตร์สมัน
8. เรื่องสุลต่านนิการตยะ
9. เรื่องสุลต่านไอแลนซากับพ่อค้าต้มมัม
10. เรื่องสุลต่านอิบราฮิมกับโอรส

11. เรื่องสลต่านสุเลมันซาร์
12. เรื่องนักโทษซึ่งพระเจ้าหล้าช่วย

2.1.3.2 พันหนึ่งกิวา พระยาอนูมานราชชน และพระสาร
 ประเสริฐ แปลเรื่องพันหนึ่งกิวานี้ จากฉบับภาษาอังกฤษ ชื่อ The Thousand
 and One Days : Persian Tales ซึ่ง Justin Huntly Mecerthy
 เป็นผู้รวบรวม เนื้อเรื่องในพันหนึ่งกิวา เป็นนิทานซ้อนนิทานเป็นเรื่องของเจ้าหญิง
 รูปงามที่เกลียดชังชาย ปฏิเสธไม่ยอมอภิเษกกับชายใด นางพี่เลี้ยงทูลอาสาต่อ
 พระราชาผู้เป็นพระราชบิดาว่าจะทำให้เจ้าหญิงเปลี่ยนพระทัย ดังนั้นทุก ๆ วัน
 นางจึงเล่านิทานถวายเจ้าหญิงเพื่อให้เห็นว่ามีชายที่ดี ๆ อีกมาก จนในที่สุดเจ้าหญิง
 เปลี่ยนพระทัยยอมอภิเษกกับเจ้าชายองค์หนึ่ง นิทานที่นางพี่เลี้ยงเล่า มี 7 เรื่อง
 ใน 7 เรื่องนี้มีนิทานซ้อนอีก 5 เรื่อง รวมเป็น 12 เรื่อง เมื่อรวมกับเรื่องหลัก
 คือ เรื่องเจ้าหญิง จึงมีนิทานทั้งหมด 13 เรื่อง ดังนี้

1. เรื่องอาบลกาเซม
2. เรื่องนางในกระสอบ
3. เรื่องกาลูเฟกับติลระนางงาม
4. เรื่องเจ้ากัลฟ์และพระธิดาเจ้ากรุงจีน
5. เรื่องกษัตริย์เบตเรตดินโลโล กับ อาตาลมุลก์
6. เรื่องเจ้าเซเอฟเอลมูโลก
7. เรื่องมาเลกช่างทอ
8. เรื่องกษัตริย์เบตเรตดินโลโล
9. เรื่องนางอารุยานางงาม
10. เรื่องพระเจ้านาซีรัตโคเล
11. เรื่องนางเรบซิมา
12. เรื่องคนเดินทางสองคน
13. เรื่องเจ้าหญิงแห่งกรุงแคชเมียร์

2.1.3.3 อาหรับราตรี อาหรับราตรี มีชื่อภาษาอาหรับแปลว่า

พันหนึ่งราตรี "ล.น.ม." แปลจากฉบับภาษาอังกฤษของ Sir Richard Burton พระยาอนุমানราชชน และพระสารประเสริฐ เป็นผู้แปลสำนวน เนื้อเรื่องในอาหรับราตรี เป็นนิทานซ้อนนิทาน เช่นเดียวกับ พันหนึ่งทิวา เป็นเรื่องของพระเจ้าซาร์เรียร์ที่ชิงชิงสตรี ลังให้แกรนด์วีเซียร์หาสตรีมาถวายคืนละหนึ่งคน พอรุ่งเช้าก็ให้นำสตรีนั้นไปประหาร นางเซเออร์ซาเด ธิดาของแกรนด์วีเซียร์ คิดจะเปลี่ยนพระทัยพระเจ้าซาร์เรียร์ จึงให้บิดานำตนไปถวาย ให้ดิณาซาเด น้องสาวไปเป็นเพื่อนนางเซเออร์ซาเด เล่านิทานให้น้องฟังโดยตั้งใจให้พระเจ้าซาร์เรียร์ฟังเมื่อใกล้รุ่งนิทานยังไม่จบ พระเจ้าซาร์เรียร์จึงสั่งคประหาร เป็นอย่างนี้ทุกคืน ๆ ในที่สุดพระเจ้าซาร์เรียร์ก็เปลี่ยนพระทัยไม่คิดประหารนาง และแต่งตั้งนางเซเออร์ซาเดเป็นพระมเหสี

นิทานที่นางเซเออร์ซาเดเล่า มี 9 เรื่อง มีนิทานซ้อนอยู่ 33 เรื่อง มีนิทานที่แกรนด์วีเซียร์เล่าให้นางเซเออร์ซาเดฟัง 1 เรื่อง นิทานทั้งหมดมีดังนี้

1. ซาร์เรียร์กับซาร์เซเนน
2. ลาโคกับชาวนา
3. พาณิชกับผีป่า
4. ชายชรา กับ เนื้อทราย
5. ชายชรา กับ สุนัขดำ
6. คนหาปลา
7. กษัตริย์กรีกกับนายแพทย์ดุษัน
8. สามีกับนกแก้ว
9. วิเซียร์ผู้ต้องโทษ
10. กษัตริย์หนุ่มแห่งประเทศเกาะดำ
11. นักพรตทั้งสามกับนางทั้งห้า
12. นักพรตองค์แรก
13. นักพรตองค์ที่สอง
14. นักพรตองค์ที่สาม
15. เรื่องนางโซบิเด

16. เรื่องนางอมินา
17. ลินบัทผู้เดินเรือ
18. การเดินเรือเที่ยวที่หนึ่งของลินบัท
19. การเดินเรือเที่ยวที่สองของลินบัท
20. การเดินเรือเที่ยวที่สามของลินบัท
21. การเดินเรือเที่ยวที่สี่ของลินบัท
22. การเดินเรือเที่ยวที่ห้าของลินบัท
23. การเดินเรือเที่ยวที่หกของลินบัท
24. การเดินเรือเที่ยวที่เจ็ดของลินบัท
25. เรื่องผลสลี
26. เรื่องของชายหนุ่ม
27. เรื่องนุระดินและเซมเซตดิน
28. เรื่องของชายหลังค่อม
29. เรื่องของพ่อค้าคริสเตียน
30. เรื่องของคนต้นเครื่องสุลต่าน
31. เรื่องของนายแพทย์ยิว
32. เรื่องของช่างตัดเสื้อ
33. เรื่องของช่างโกนผม
34. เรื่องพี่ชายคนที่หนึ่งของช่างโกนผม
35. เรื่องพี่ชายคนที่สองของช่างโกนผม
36. เรื่องพี่ชายคนที่สามของช่างโกนผม
37. เรื่องพี่ชายคนที่สี่ของช่างโกนผม
38. เรื่องพี่ชายคนที่ห้าของช่างโกนผม
39. เรื่องพี่ชายคนที่หกของช่างโกนผม
40. เรื่องนุระดินกับแอนิสเอลเซลิส
41. เรื่องเจ้าชายไตเอลมุลค
42. เรื่องอชิซ กับ อชิเซห์
43. เรื่องเจ้าหญิงคูนยะ

44. เรื่องเจ้าชายกามารชเอชเซมาน และเจ้าหญิงบุตร

2.1.3.4 นิยายเอกของปาชา พระยาอนุมานราชชนแปลจากฉบับ

ภาษาอังกฤษ ชื่อ *Marryat's Pasha's of Many Tales* พระสารประเสริฐ เป็นผู้ชดเลลาสำนวน เมื่อพิมพ์เป็นครั้งแรกใช้ชื่อว่า "ปาชาหรือนิยายมากเรื่อง" พระยาอนุมานราชชน ได้เล่าไว้ใน ชีวิตพระสารประเสริฐที่ข้าพเจ้ารู้ ว่า "แปลเพื่อสนุกและฝึกสมอง"

ปาชา เป็นตำแหน่งขุนนางสูงสุดฝ่ายข้าราชการพลเรือนและทหาร ปาชา ในนิทานเรื่องนี้เดิมเป็นช่างตัดผม แต่มีใจกล้าหาญ เป็นหัวหน้าก่อการช่วยเหลือปาชาคนก่อน มีความชอบได้รับตำแหน่งสำคัญในกองทัพ ต่อมาได้ออกอุบายกำจัดปาชาคนเก่าจนตนได้เป็นปาชาแทน ปาชามีช่างตัดผมประจำตัวชื่อ มุस्ताฟาเป็นคนช่างประจบเอาอกเอาใจเก่ง ปาชาจึงแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษา มุस्ताฟาพาบ่าวกรีกคนหนึ่งมาอ่านนิทานให้ปาชาฟัง ปาชาติดใจอยากฟังนิทานอีก มุस्ताฟาแนะนำให้ปาชาเอาอย่างกาหลิบฮารุน อัลราชจิต ในนิทานอาหรับราตรี ที่ปลอมตัวออกสังเกตุความเป็นอยู่ของชาวเมือง ปาชาทำตามคำแนะนำได้พบบุคคลต่าง ๆ แนะนำให้คนเหล่านั้นเล่าเรื่องให้ฟังเรื่องที่คนทั้งหลายเล่าให้ปาชาฟังนั้นมี 10 เรื่อง เรื่องสุดท้ายเป็นเรื่องเล่าของยายแก่ซึ่งเตือนให้ปาชาระวังภัยจากคนใกล้ตัว ในที่สุดปาชาก็ถูกมุस्ताฟาหักหลังถูกฆ่าตาย ส่วนมุस्ताฟาก็ถูกปาชารวางยาสิ้นใจตามปาชาไป

นิทานในนิยายเอกของปาชา มีทั้งหมด 18 เรื่อง ดังนี้

1. เรื่องของคนเลี้ยงอูฐ
2. เรื่องของบ่าวชาติกรีก
3. เรื่องของนักบวชอันเซลโม
4. เรื่องของเปโตร
5. เรื่องของหูกกะแบก
6. เรื่องการเดินทางเรือเที่ยวที่สองของหูกกะแบก
7. เรื่องพบเกาะมะโตรรา

8. เรื่องการเดินทางเรือเที่ยวที่สามของหูกกะแบก
9. เรื่องการเดินทางเรือเที่ยวที่สี่ของหูกกะแบก
10. เรื่องการเดินทางเรือเที่ยวที่ห้าของหูกกะแบก
11. เรื่องการเดินทางเรือเที่ยวที่หกของหูกกะแบก
12. เรื่องการเดินทางเรือเที่ยวสุดท้ายของหูกกะแบก
13. เรื่องคู่รักมีตำหนิ
14. เรื่องของหูกลี
15. เรื่องของกลาสีชาวอังกฤษ
16. เรื่องคนตักน้ำ
17. เรื่องประหลาดของพระเจ้าอื่น
18. เรื่องของยายแก่

2.1.3.5 ผกาวัลี พระสารประเสริฐเขียนร่วมกับพระยาอนุমানราชชน ท่านผู้แปลได้กล่าวไว้ในคำนำว่า ผกาวัลี มีชื่อในภาษาเปอร์เซียของเดิมว่า "คูล อี บกาวัลี" แปลว่า กุหลาบแห่งบกาวัลี ภายหลังมีผู้แปลเป็นภาษาฝรั่งเศส และภาษาอังกฤษฉบับที่แปลเป็นภาษาไทยนี้ ใช้ฉบับภาษาอังกฤษ ชื่อว่า *The Rose of Baka Vali* ของ Clouston ผกาวัลีเป็นนิยายเรื่องใหญ่ แบ่งออกเป็นสิบตอน แต่พระยาอนุমানราชชน และพระสารประเสริฐ ตั้งใจให้เขียนเรื่องนี้อ่านจบได้ในตอนเดียว ไม่ต้องมีต่อ ครั้นต่อมา "นิกลนุกขึ้นมามีอีก ก็เขียนเรื่องผกาวัลีต่อไปอีกตอนหนึ่ง เรื่องนี้จึงเป็นสองตอน แต่ละตอนจบลงในตัว แต่จะอ่านต่อกันทั้งสองตอนก็ได้" (เสฐียรโกเศศ 2498 : คำนำ)

ผกาวัลีนี้เป็นชื่อของนางฟ้าที่หลงรักมนุษย์จนละเลยหน้าที่ ถูกพระอินทร์สาปให้ไปเป็นมนุษย์แต่เป็นหินครึ่งตัว มีกำหนด 2 ปี จึงจะฟื้นคำสาป ระหว่างนี้ คู่รักของนางก็เฝ้าปฏิบัตินางและรอคอยด้วยความอดทน ครบกำหนด 2 ปี ผกาวัลีฟื้นคำสาปและได้อยู่ร่วมกับคนที่นางรักด้วยความสุข

ผกาวัลีที่พระสารประเสริฐและพระยาอนุমানราชชนเขียนนี้ เป็นการเรียบเรียงเรื่องมาแล้วเป็นนิทานสั้น ๆ จำนวน 2 ตอน แต่ละตอนจบในตัว ตอนที่ 1 เริ่มตั้งแต่ผกาวัลีหลงรักมนุษย์จนละเลยหน้าที่ถูกลบ ตอนที่ 2 คู่รักของนางผกาวัลี เฝ้าปฏิบัตินาง

และรอคอยจนนางพันคำสาป

ทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นนิทานที่พระสารประเสริฐประพันธ์ร่วมกับผู้อื่น งานวรรณกรรมนิทานที่พระสารประเสริฐประพันธ์ผู้เดียว ได้แก่ นิทานที่รวมอยู่ในหนังสือรวมนิทาน และ นิทานที่แทรกอยู่ในประวัติราชทินนาม

2.2 งานวรรณกรรมนิทานที่พระสารประเสริฐประพันธ์เพียงลำพัง

2.2.1 นิทานในหนังสือรวมนิทาน ศีวีวรรณ นาคะประทีป บุตรสาวคนโตของพระสารประเสริฐ ได้กล่าวถึงการเขียนนิทานของพระสารประเสริฐว่า

เมื่ออายุได้ 4-5 ปี ข้าพเจ้าอ่านหนังสือไทยตีพอใช้ เพราะคุณพ่อเป็นผู้เริ่มต้นสอนเองวันละเล็กละน้อย เพื่อเป็นเครื่องล่อใจให้รักการอ่านหนังสือ ท่านจึงเขียนนิทานด้วยลายมือท่านเองมาให้ด้วยเสมอ เมื่อให้ข้าพเจ้าอ่านแต่ละครั้ง ท่านคอยควบคุมวิธีอ่านให้มีชีวิตเหมือนตัวจริงในเรื่องนั้น ๆ แต่ละเรื่องท่านเขียนขึ้นตามอัธยาศัยของข้าพเจ้า ซึ่งท่านเห็นว่าเป็นอัธยาศัยของเด็กทั่วไป...

นิทานเหล่านี้ ท่านเขียนแล้วนำมาให้ข้าพเจ้าอ่าน ต่อไปนำไปให้คุณอาพระสมบัตินิพนธ์ อ่านออกอากาศในรายการ "นิทานฉันทวัน" อาทิตย์ละ 2 ครั้ง หลังจากนั้นจึงนำไปลงในหนังสือ "สามัคยาจารย์" บ้าง "วชิรญาณ" บ้าง...

(ศวีวรรณ นาคะประทีป 2532 : 337)

ในรวมนิทานเรื่องที่พิมพ์รวมเล่ม มีทั้งหมด 115 เรื่อง มีทั้งนิทานที่ท่านประพันธ์เอง นิทานแปล เช่น นิทานอีสป และ เรื่องสั้น ๆ ให้ความรู้แก่เด็ก นิทานในรวมนิทานเป็นนิทานสั้น ๆ มีทั้งหมด 88 เรื่องดังนี้

1. ฉลององค์ชุดใหม่ของพระราชาธิราช	2. อัปสรพระจันทร์
3. เรื่องพิลึก กิกกือ	4. ทายาท และพินัยกรรม
5. เลี้ยงในภักตาคาร	6. มหากษัตริย์ กับ มะ เตื่อ

7. สาวกลางนา
9. ภาพลึกลับ
11. พระธิดานักเต้นรำทั้งสอง
13. เด็กสาวไม้เปียกฝน
15. ความเจ็บใจของนางพราย
17. ยอนเล็กกับยอนใหญ่
19. ขโมยเปรี้ยว
21. โดยคำสั่งของกัปตัน
23. เจ้าชายกบ
25. เด็กใจจิต
27. ลิงมีความคิด
29. นกแก้วของฉัน
31. ในถ้ำจิ้งจอก
33. ช้าง
35. แขงแขว ศรี
37. เรื่องของพนิต
39. ชื่อดัง
41. กระเช้าสีดา
43. เสียงเกือก
45. เพื่อนตัวจริงกับเพื่อนคิดนึก
47. กระรอกเหลือง
49. ต้นเหตุของมะม่วงทชวาย
51. สวาย
53. เรื่องของกลแก้ว
55. กระต่ายยิงคน
57. กวางดูเงาหน้า
59. ชาวนากับนกกระสา
8. รับิตวางขาย
10. หม่าขึ้นสวรรค์
12. จิ้งจอกกับม้า
14. กะลาสีลึกลับ
16. ผมทองท้าวมหาภัย
18. กระสอบเหรียญทอง
20. เหตุที่เสอเวียจน
22. เรื่องนับหมู
24. เหตุที่พระจันทร์ไปอวาย
26. เมื่อกระสา ระวังไพร่ไม่กินข้าว
28. เรื่องน่าสลดของเพื่อนแท้
30. เพื่อนในอ่างแก้ว
32. เม่น
34. ปุด
36. หนังสือบนชั้น
38. ลู
40. อาหารกลางวันของวิฟาร์
42. เพื่อนกับน้ำท่วม
44. วิถีที่ได้จักรยานสี่
46. เด็กรู้ทุกอย่าง
48. ตำรวจของเรา
50. หยัดฝนทั้งสาม
52. สามหมี่
54. สนุกในสนามเล่น
56. นางไม้พวกโง่ กับพวกฉลาด
58. ม้ากับลา
60. จิ้งจอกกับนางกา

61. คนที่เลิกร้องเพลง	62. ทนายความกับผลฝรั่ง
63. จิ้งจอกกับหมาป่า	64. กวางในคอกงัว
65. แมว นักอินทรี กับหมู	66. หมากับลา
67. หมาป่ากับลูกแพะ	68. เด็ก ๆ กับกบ
69. แม่เหล็กกับลูก	70. แพะกับขี้มี้
71. ลากับเทวดา	72. หมาบ้านกับหมาป่า
73. จิ้งจอกกับสิงโต	74. ความต้องการของลา
75. นายกับทาสนิโกร	76. จิ้งจอกกับไก่
77. หนูชาวเมืองกับหนูบ้านนอก	78. กวางตาเดียว
79. งูกับตะไคร้	80. สิงโตกับงัว
81. งูกับแพะ	82. จิ้งจอกกับหัวโขน
83. หมาป่า สวมหนังแกะ	84. สิงโตกับกวาง
85. ไก่ฮ้วน กับไก่พอม	86. คนกับป่า
87. สร้างตนเอง	88. เชื้อ

2.2.2 นิทานที่แทรกในประวัติราชทินนาม พระสารประเสริฐได้นำราชทินนามของข้าราชการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานมาค้นคว้าหาเรื่องราวที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีสันสกฤต และคัมภีร์ต่าง ๆ ราชทินนามเหล่านี้มีทั้งหมด 20 นาม ส่วนใหญ่จะเขียนในลักษณะรวบรวมเรื่องจากที่ต่าง ๆ มาเล่าอย่างย่อ ๆ ไม่มีการบรรยายรายละเอียดมากนัก แต่มีราชทินนามอยู่ 9 ชื่อ ที่ลักษณะการเขียนเป็นการบรรยายความมีการพรรณนาเล่าเรื่อง เช่นเดียวกับลักษณะของนิทานประวัติราชทินนามที่นำมาเล่าในรูปแบบของนิทานนี้ ได้แก่

1. หริศจันทร์
2. ลคร
3. ภคิธร
4. อุเทน
5. นล

6. สัตยพรต
7. ทุษยันต์
8. วิกรมกิตย
9. มโหสถ

วรรณกรรมนิทานของพระสารประเสริฐนี้ ในส่วนที่เป็นนิทานที่แปลมาจากที่ต่าง ๆ ร่วมกับพระยาอนุমানราชชนนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นวรรณกรรมนิทานที่มีความสำคัญเป็นเรื่องที่แพร่หลายได้รับความนิยม เป็นนิทานซึ่งนักวิชาการที่มีความสนใจทางด้านวรรณคดี คติชน หรือวัฒนธรรมควรรู้จัก การที่ท่านผู้แปลได้ถ่ายทอดนิทานเหล่านี้มาเป็นภาษาไทยนั้น นับเป็นการเผยแพร่ให้ผู้อ่านได้รู้จักวรรณกรรมชิ้นสำคัญของชาติต่าง ๆ ซึ่งวรรณกรรมเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

ในส่วนของวรรณกรรมนิทานที่พระสารประเสริฐเป็นผู้ประพันธ์เพียงลำพังนั้น เป็นเรื่องที่พระสารประเสริฐจับใจความมา บางเรื่องเป็นเรื่องที่ท่านประพันธ์เอง นิทานเหล่านี้โดยเฉพาะนิทานที่เกี่ยวกับชีวิตเด็ก ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่ใกล้ชิดกับเด็ก เป็นสิ่งที่เด็กพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยกล่อมเกลาให้จิตใจของเด็กอ่อนโยน รักสัตว์ รักธรรมชาติ

ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าวรรณกรรมนิทานของพระสารประเสริฐ มีคุณค่าควรแก่การศึกษา

2.3 การจำแนกประเภทวรรณกรรมนิทาน

นอกจากจะพิจารณานิทานตามที่มาแล้ว ยังสามารถจำแนกนิทานได้อีก 2 แบบ คือ

- ก. การจำแนกวรรณกรรมนิทานตามรูปแบบ
- ข. การจำแนกวรรณกรรมนิทานตามโครงสร้าง

ก. การจำแนกวรรณกรรมนิทานตามรูปแบบ

สตีท ทอมป์สัน ได้จำแนกประเภทของนิทานไว้ 8 ประเภทด้วยกัน คือ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานวีรบุรุษ นิทานประจำถิ่น นิทานเทพปกรณัม นิทานสัตว์ และนิทานมุขตลก

ในวรรณกรรมนิทานของพระสารประเสริฐ หากจำแนกนิทานตามรูปแบบ สามารถจัดจำแนกได้ 6 ประเภท ดังนี้

นิทานมหัศจรรย์ (Fairy Tale)

นิทานประเภทนี้ทุกเรื่องจะมีเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งมหัศจรรย์ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ นิทานมหัศจรรย์มักเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาว ดำเนินเรื่องในโลกแห่งจินตนาการ มีเรื่องราวเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ตัวละครมักจะมีตัวละครที่เป็นอมมุขย์เป็นตัวละครสำคัญ

ในวรรณกรรมนิทานของพระสารประเสริฐ นิทานที่จัดเป็นนิทานมหัศจรรย์จะมีเรื่องราวเกี่ยวกับอำนาจเวทมนตร์ การใช้คาถา ตัวละครเอกที่เป็นอมมุขย์มักจะมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับอมมุขย์ นิทานของพระสารประเสริฐที่จัดเป็นนิทานมหัศจรรย์ เช่น "อัปสรพระจันทร์" "ชายชรากับเนื้อทราย" "คกุนตลา" "พาดิซกับผีป่า"

นิทานชีวิต (Novella)

นิทานชีวิตมีลักษณะคล้ายคลึงกับนิทานมหัศจรรย์ กล่าวคือเป็นเรื่องค่อนข้างยาว มีหลายอนุภาค หรือหลายตอน นิทานชีวิตจะดำเนินเรื่องอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง อาจมีเรื่องของอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ แต่มีลักษณะที่ผู้อ่านผู้ฟังเชื่อว่าเป็นไปได้ นิทานชีวิตนี้มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับการผจญภัยของตัวละคร

ในวรรณกรรมนิทานของพระสารประเสริฐ พบว่า มีนิทานประเภทนิทานชีวิตมากที่สุด ตัวอย่างนิทาน เช่น "สินบัทผู้เดินเรือ" "กษัตริย์กรีกกับนายแพทย์คูปัน" "คนโลกหน้า" "อาแลสซานโตร"

นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory Tale)

เป็นนิทานที่อธิบายถึงกำเนิดของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติที่มนุษย์สงสัย และหาคำตอบไม่ได้ นิทานชนิดนี้มักจะสั้นไม่ซับซ้อน เนื้อเรื่องมุ่งตอบคำถาม

อธิบายความเป็นมาของสิ่งนั้น นิทานในวรรณกรรมนิทานของพระสารประเสริฐ
ที่เป็นนิทานอธิบายเหตุ เช่น "เหตุที่เสอเวียจน" "ต้นเหตุของมะม่วงทวาย"

นิทานเทพปกรณัม (Myth)

เป็นเรื่องอธิบายถึงกำเนิดของจักรวาล มีเรื่องเกี่ยวกับเทพเจ้า
เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ ตลอดจนจริยธรรม นิทานประเภทนี้
เช่น "ปาดินิ"

นิทานสัตว์ (Animal Tale)

เป็นนิทานที่สัตว์เป็นตัวเอก มักแสดงให้เห็นความฉลาดของสัตว์ชนิดหนึ่ง
และความโง่งมของสัตว์อีกชนิดหนึ่ง ในวรรณกรรมนิทานของพระสารประเสริฐ
สัตว์ในนิทานสัตว์ มีทั้งสัตว์ที่เป็น "สัตว์" จริง ๆ และสัตว์ที่จำลองภาพมนุษย์
ตัวอย่าง เช่น "กระรอกเหลืออง" "หมาจิ้งจอกกับลา"

นิทานขบขัน (Jest)

จุดสำคัญในนิทานขบขัน คือ ความไม่น่าเป็นไปได้ นิทานขบขันนี้จะ
แสดงให้เห็นความฉลาด หรือ ความโง่งมของตัวละคร นอกจากนี้ยังเป็นเรื่องของ
การแสดงไหวพริบ และการหลอกลวงต่าง ๆ ตัวอย่าง เช่น "กิ้งคลา" "นับหมู"

ข. การจำแนกวรรณกรรมนิทานตามโครงสร้าง

หากพิจารณา ถึงวัตถุประสงค์ของผู้เล่าว่า ต้องการเล่านิทานนั้นให้ใครฟัง
หรือให้ใครอ่านพบว่า นิทาน จะมีเนื้อหา รูปแบบและการใช้ภาษาที่แตกต่างกัน
ขึ้นอยู่กับวัยของผู้ฟังหรือผู้อ่าน กล่าวคือ นิทานสำหรับเด็กจะมีเนื้อหาที่เข้าใจง่าย
ไม่สลับซับซ้อน มักเป็นนิทานเรื่องเดียว มีการใช้คำที่เข้าใจง่าย รูปประโยคไม่ยาว
ในขณะที่นิทานสำหรับผู้ใหญ่ ส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาที่สลับซับซ้อนมักเป็นนิทานซ้อนนิทาน
มีการใช้รูปประโยคที่ยาว มีการใช้คำวิจิตรไพเราะ เป็นคำหลายพยางค์ มากกว่า
จะเป็นคำสั้น ๆ ง่าย ๆ อย่างนิทานสำหรับเด็ก นิทานสำหรับผู้ใหญ่ จะมีแนวคิดที่
มองเห็นได้ยาก มีกลวิธีในการนำเสนอที่ซับซ้อน ลึกซึ้งมากกว่านิทานสำหรับเด็ก
ดังนั้นในการพิจารณาแนวคิดของนิทาน จึงจะพิจารณานิทานโดยจำแนกนิทาน เป็น
2 ประเภท คือ นิทานสำหรับเด็ก และ นิทานสำหรับผู้ใหญ่ หรือเด็กโต ทั้งนี้โดย

พิจารณาจากโครงสร้างของเรื่อง และ ภาษา เป็นสิ่งสำคัญ สามารถจัดแบ่ง
วรรณกรรมนิทานของพระสารประเสริฐได้ดังนี้ คือ

- ก. นิทานสำหรับเด็ก ได้แก่ รวมนิทาน, นิทานที่แทรกอยู่ในบทฝึกนิสัย
- ข. นิทานสำหรับผู้ใหญ่ หรือ เด็กโต ได้แก่ หิโตปเทศ, นิยายเบงคลี,
กถาสวัสดิศคร, บันเทิงทศวาร, ทศมนตรี, พันหนึ่งทิวา, อาหรับราตรี, นิยายเอก
ของป้าชา, ผกาวัลลี, นิทานที่แทรกอยู่ในประวัติราชทินนาม

ในการพิจารณา แนวคิด ของนิทาน นอกจากจะต้องคำนึงถึงที่มาของนิทาน
เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ความเข้าใจ ความคิด ของกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของนั้น
แล้ว วัตถุประสงค์ในการเล่านิทาน ก็ยัง เป็นตัวกำหนดแนวคิดของนิทานเรื่องนั้น ๆ
ด้วย ดังจะได้กล่าวถึงในบทที่ 3 ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย